

Rădăcinile naturii: Patogenul și politica biodiversității

Article by Clare Taylor

July 7, 2022

Pandemia a pus în evidență consecințele pierderii biodiversității asupra sănătății și bunăstării oamenilor. Dar, spre deosebire de schimbările climatice, care au ajuns să structureze modul în care ne gândim la viitorul societăților, economiilor și geopoliticii noastre, agenda biodiversității nu face parte din politică sau din politici. Cu toate că Uniunea Europeană și Organizația Națiunilor Unite au stabilit cadre pentru biodiversitate, necesitatea de a preveni dispariția speciilor este esențială pentru sănătate și prosperitate. Acest lucru este subminat de incapacitatea de a ține cont în mod corespunzător de natură în sistemele alimentare și în multe alte domenii. Este COVID-19 un punct de răscruce în reglementarea globală a biodiversității?

Efectul degradării mediului asupra sănătății umane a fost recunoscut de mult timp. De la creșterea ratei astmului cauzată de poluarea aerului până la contaminanții toxici din pește și fragmentarea habitatelor care determină reapariția bolii Lyme, relația dintre civilizația umană și lumea naturală se află la baza multor riscuri moderne pentru sănătate. De zeci de ani, oamenii de știință au recunoscut legătura dintre originea zoonozei (o boală animală care poate fi transmisă la om) și gestionarea necorespunzătoare a naturii și a vieții sălbatice.

„Crizele creează oportunități”, a declarat directorul general al UNESCO, Audrey Azoulay, la Summitul Națiunilor Unite privind biodiversitatea, din septembrie 2020. „Oportunitatea de a schimba modul în care vedem relațiile noastre cu natura, între noi și cu Pământul [...] Nu există viitor pentru viața ca până acum. Avem nevoie de o „nouă normalitate” pentru biodiversitate.” Peste 150 de lideri mondiali s-au reunit la summitul online pentru a discuta despre „*acțiuni urgente*” înainte de cea de-a 15-a Conferință a părților interesate (COP 15) a Convenției privind diversitatea biologică (CBD), care a avut loc la Kunming, China, în 2021. Deși biodiversitatea nu a atins încă nivelul de reacție care a dus la Acordul de la Paris, dispariția speciilor este din ce în ce mai mult recunoscută ca fiind o provocare globală la fel de importantă și foarte legată de deteriorarea climei.

În prezent, se recunoaște că piața umedă din Wuhan a fost mai degrabă un eveniment timpuriu, numit „super-eveniment de răspândire”, decât originea virusului. Cu toate acestea, „povestea pangolinului” a atins o coardă sensibilă în rândul ecologiștilor și a atras atenția sporită a mass-mediei asupra comerțului cu animale sălbatice ca zonă sensibilă pentru transmiterea agenților patogeni. Cu toate acestea, Peter Daszak, zoolog la ONG-ul *EcoHealth Alliance* din New York, consideră comerțul cu animale sălbatice doar o piesă dintr-un puzzle mai mare care implică vânătoarea, creșterea animalelor, utilizarea terenurilor și ecologia.[1]

*Defrișările sunt un factor major în creșterea
transmiterii bolilor zoonotice.*

Cercetări recente publicate în revista științifică *Nature* indică modul în care pierderea biodiversității duce, de obicei, la înlocuirea a numeroase specii de către câteva specii.[2] Cei care au tendința de a supraviețui și de a se înmulți, șobolanii și liliecii, de exemplu, sunt mai susceptibili de a găzdui agenți patogeni potențial periculoși care pot fi transferați la oameni.

Defrișările sunt un factor major în creșterea transmiterii bolilor zoonotice. Potrivit unui articol publicat în revista *Science*, marginile pădurilor tropicale reprezintă o rampă de lansare importantă pentru noi virusuri umane.[3] Pe măsură ce construcția de drumuri și defrișarea pădurilor pentru producția de lemn și agricultură extind lungimea marginilor pădurilor, interacțiunile sporite dintre animalele sălbatice, animale și oameni sporesc riscul de transmitere a bolilor. În acest caz, sunt identificate punctele de basculare: contactul dintre oameni sau animale și animalele sălbatice este mai probabil atunci când se pierde peste 25% din acoperirea forestieră inițială.

Producția industrială de carne constituie probabil cea mai mare proporție a acestei situații. *IDDR*, un important grup de reflecție francez pentru dezvoltare durabilă, a identificat industria agroalimentară ca fiind un motor deosebit de puternic în ceea ce privește pierderea biodiversității și generarea de zoonoze. Aleksandar Rankovic, expert în ecologie și afaceri internaționale, explică: „Multe dintre bolile infecțioase emergente și pandemiile din ultimii 50 de ani (în special recente pandemii de gripă) provin de la animalele domestice (fermele de păsări și de porci). În alte cazuri, animalele domestice au fost cel puțin o parte a lanțului de transfer al noilor virusuri de la speciile sălbatice la oameni.”

Intensificarea producției de carne și creșterea consecventă a concentrației de animale face ca animalele, după cum subliniază *Science*, să fie „rezervoare și verigi critice în cazul bolilor emergente”. [4] „Gripa aviară” a fost transmisă de la păsările sălbatice la păsări de curte și de la acestea la oameni, în timp ce gripa porcină a ajuns de la păsările sălbatice la oameni prin intermediul porcilor. Multe focare de infecție cauzate de creșterea animalelor, cum ar fi virusul Nipah din Asia de Sud, au atins punctul culminant în secolul XXI.

Legătura dintre sănătatea umană și biodiversitate este dublă: în primul rând, despădurirea și declinul speciilor sporesc riscul de pandemii zoonotice; în al doilea rând, amenințările la adresa sănătății umane, cum ar fi pandemiile și rezistența la antibiotice, sunt determinate de factori care se intersectează cu factorii care determină pierderea biodiversității.

În întreaga lume, această legătură între sănătate și biodiversitate, precum și între mediul înconjurător în general, este din ce în ce mai mult politizată. Humberto Delgado Rosa este director în cadrul departamentului de mediu al Comisiei Europene. El subliniază modul în care atenția accentuată acordată impactului social și economic al pandemiei se extinde la protecția mediului. „Aceasta nu va însemna să lăsăm deoparte biodiversitatea sau problemele de mediu”, explică Humberto Delgado Rosa. „Oamenii încep să observe facturile naturii: incendiile de pădure care ard urșii koala, dispariția polenizatorilor, plasticul din oceane – sprijinul public pentru protecția naturii este în creștere.”

Biodiversitatea: în sfârșit, o prioritate?

Restaurarea naturii se află pe ordinea de zi în Europa de 30 de ani. Ecologistul Ben Delbaere și-a început cariera în anii 1990, „în epoca în care biodiversitatea a fost abordată pentru prima dată și a fost inclusă în politicile publice”. Directiva 92/43/CEE a Consiliului European din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică a fost adoptată în 1992, urmată de aderarea Europei la Convenția privind diversitatea biologică în 1993. Este una dintre principalele legi europene de protecție a naturii. La începutul secolului, Evaluarea ecosistemului mileniului (*Millennium Ecosystem Assessment*) și alte studii au asociat în mod ferm conservarea biodiversității și a naturii cu sectoare precum agricultura, silvicultura și dezvoltarea infrastructurii prin intermediul conceptului de „servicii ecosistemice”, recunoscând numeroasele efecte benefice ale ecosistemelor sănătoase asupra altor domenii ale vieții noastre. Cu toate acestea, Delbaere subliniază că, atunci când criza economică a izbucnit, în 2008, „biodiversitatea a cam părăsit ordinea de zi”, acordându-se atunci prioritate locurilor de muncă și redresării economice. Mai recent, atenția politică asupra naturii și a biodiversității a revenit, susținută de agenda climatică și de programul european *Green Deal* (Pactul verde).

„2020 este un an-cheie pentru politica UE în domeniul biodiversității”, explică Delbaere. Raportul pe șase ani al Agenției Europene de Mediu privind starea naturii, publicat în octombrie, a constatat că biodiversitatea în Europa se confruntă cu „schimbările în exploatarea terenurilor și a mării, supraexploatarea, schimbările climatice, poluarea și speciile alogene invazive” și că obiectivele UE pentru 2020 nu au fost atinse.[5] O nouă strategie pentru perioada de până în 2030 a fost anunțată în mai 2020.

Delbaere conduce o echipă care examinează măsura în care finanțarea europeană pentru conservarea naturii (prin intermediul programului LIFE, principalul instrument de finanțare european pentru mediu) a contribuit la îmbunătățirea stării de conservare a speciilor și habitatelor protejate de legislația europeană. Echipa lui Delbaere a constatat că eforturile de conservare au avut succes în toate grupurile de habitate și în toate tipurile de specii – dar mai ales la nivel local și regional.[6] „Investițiile dau roade”, spune Delbaere, „dar proiectele sunt încă prea localizate pentru a avea un impact mare”. Acțiunile desfășurate în cadrul programului LIFE au reușit doar să încetinească pierderea biodiversității, mai degrabă decât să o oprească sau să o inverseze.

*„Oamenii încep să observe facturile naturii:
incendiile de pădure care ard urșii koala,
dispariția polenizatorilor, plasticul din oceane”*

Delgado Rosa subliniază acest punct de vedere: „Acțiunea UE nu a fost suficient de extinsă și nici suficient de integrată în sectoarele care stau la baza factorilor care determină pierderea biodiversității pentru a contracara acest fenomen.” Cu toate acestea, Delgado precizează că aceste neajunsuri sunt depășite treptat.

Parte a „Pactului verde” al UE, noua Strategie UE în domeniul biodiversității pentru 2030 are ca obiectiv extinderea ariilor protejate prin lege în Europa la cel puțin 30% din suprafața terestră și 30% din cea maritimă (cu cel puțin 10% din aceste zone sub protecție strictă) și

crearea de coridoare ecologice ca parte a unei rețele naturale transeuropene. Obiectivele obligatorii din punct de vedere juridic pentru refacerea naturii sunt așteptate în 2021, iar 20 de miliarde de euro pe an pentru biodiversitate vor proveni din fonduri UE, precum și din surse naționale și private.

Delgado Rosa este optimist în ceea ce privește perspectiva ca Europa să joace un rol de lider în discuțiile globale privind biodiversitatea la COP15 din 2021. „Conducerea europeană se întâmplă *de facto*. Strategia europeană privind biodiversitatea pentru 2030 este cea mai ambițioasă pe care a văzut-o vreodată lumea.”

Cu toate acestea, deși politica în domeniul biodiversității poate câștiga teren politic, integrarea reală a naturii, a sănătății umane și a economiei rămâne o provocare.

În armonie cu natura

Pentru a opri căderea liberă a biodiversității, secretariatul Convenției privind diversitatea biologică, un tratat global privind biodiversitatea semnat în 1993, susține că o mare parte din activitatea umană trebuie transformată în mod dramatic. Cele opt domenii de tranziție ale sale includ sistemele alimentare, acțiunile climatice, pescuitul și pădurile, precum și „O singură sănătate” (One Health), o abordare integrată a sănătății umane și a gestionării mediului.

O analiză realizată de IDDRI descrie eșecul sistemelor politice și de sănătate de a integra în mod adecvat sănătatea umană, animală și de mediu.[7] Pandemia a scos la iveală „dificultățile actuale ale sistemelor instituționale, de sănătate și economice în a învăța lecțiile unor urgențe infecțioase repetate, în ceea ce privește acțiunile preventive, supravegherea globală și consolidarea capacității de rezistență”. Potrivit raportului, singura abordare care „reunește agențiile internaționale cu o anumită capacitate de intervenție” este planul „O singură sănătate”. Adoptat oficial de organizațiile internaționale și de organismele academice în 1984, planul de acțiune european „O singură sănătate” are ca obiectiv abordarea provocărilor globale în materie de sănătate prin acțiuni coordonate privind sănătatea umană, animală și de mediu.

„Cel mai bun lucru pe care l-am putea face pentru biodiversitate ar fi să facem presiuni pentru o transformare profundă a sistemelor noastre alimentare.”

În 2018, Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO), Organizația Mondială a Sănătății (OMS) și Organizația Mondială pentru Sănătatea Animalelor (OIE) au convenit să urmeze planul „O singură sănătate” pentru a lupta împotriva rezistenței antimicrobiene. Cu toate acestea, această cooperare a rămas un „principiu de colaborare între agenții specializate”, fără acțiune, finanțare sau standarde specifice. Astfel, deși abordarea poate fi cel mai dezvoltat cadru de acest gen, principiile nu au devenit încă practică.

Rankovic consideră că legătura dintre mediu și sănătate reprezintă o „problemă profundă”

pentru instituțiile internaționale. În ceea ce privește inițiativa „O singură sănătate”, acesta subliniază faptul că Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP) nu este implicat, lăsând astfel mediul înconjurător pe dinafară. O anchetă a OMS este în desfășurare pentru a explora apariția și gestionarea crizei Covid-19, dar, adaugă Rankovic, „UNEP este marginalizat în această anchetă”. Doar atunci când componenta de mediu va fi la același nivel cu cea alimentară și de sănătate în ceea ce privește modul în care sunt încadrate riscurile pentru sănătate, abordări precum „O singură sănătate” vor corespunde mizei, concluzionează el.

Redefinirea producției de alimente

Agricultura intensivă este recunoscută pe scară largă ca fiind cel mai mare factor de pierdere a biodiversității. Transformarea sistemului agroalimentar este, prin urmare, esențială, dacă nu suficientă, pentru a împiedica pierderea de specii și a asigura un mediu mai sănătos. Cu toate acestea, după cum s-a văzut în cazul planului „O singură sănătate”, trecerea de la recunoașterea acestei legături la schimbări reale în modul în care oamenii produc alimente din natură nu este simplă.

Europa rămâne angajată într-o politică agricolă comună (PAC) în mare parte nereformată, care reprezintă aproximativ o treime din bugetul UE. Timp de decenii, PAC a fost criticată pentru stimulentele sale perverse și pentru impactul negativ asupra mediului. Un element-cheie al „Pactului verde”, strategia UE „De la fermă la masă” a stabilit obiective de transformare a sistemului alimentar european, printre care se numără reducerea cu 50% a utilizării pesticidelor și a riscurilor pe care le implică acestea, reducerea cu cel puțin 20% a utilizării îngrășămintelor, reducerea cu 50% a vânzărilor de antimicrobiene utilizate pentru animalele de fermă și acvacultură și atingerea unui procent de 25% din terenurile agricole cultivate în regim de agricultură ecologică. Deși depinde în mare măsură de modul în care statele membre aleg să pună în aplicare politica la nivel național, pare puțin probabil ca Europa să rupă legătura dintre producția de alimente și dispariția speciilor în viitorul apropiat.

Rankovic susține că este necesară o redefinire radicală a politicii agricole: „Mesajul este clar. Cel mai bun lucru pe care l-am putea face pentru biodiversitate ar fi să facem presiuni pentru o transformare profundă a sistemelor noastre alimentare.” Provocările sunt numeroase. „Dacă ar fi vorba doar de schimbarea culturii, misiunea ar fi mult mai ușoară”, spune Rankovic. „Multe mijloace de subsistență depind de locurile de muncă din industria agroalimentară.”

Ora reglementării globale a biodiversității

Uniunea Europeană ar dori să se situeze ca lider mondial în domeniul protecției biodiversității. China, țara gazdă a COP15 din 2021, și-a exprimat, de asemenea, planurile ambițioase. „Soluțiile noastre sunt legate de natură”, a declarat președintele **Xi Jinping** în discursul său de deschidere la summitul ONU. În calitate de gazdă a summitului, China și-a subliniat rolul în reglementările de mediu.

Fără îndoială, sunt necesare noi strategii de reglementare a biodiversității. În ultimul deceniu, niciunul dintre obiectivele globale privind biodiversitatea nu a fost atins, nici cele stabilite la nivel european. În octombrie 2020, Hans Bruyninckx, directorul Agenției

Europene de Mediu, a afirmat că schimbările climatice și pierderea biodiversității sunt probleme inseparabile: „Înțelegerea științifică este clară: dacă dorim soluții climatice puternice bazate pe natură, atunci trebuie să avem o natură puternică.” În timp ce emisiile nete zero vor necesita valorificarea la maximum a ciclului natural al carbonului, politicile privind clima și biodiversitatea au fost mult timp agende distincte. Bruyninckx a declarat: „acestea sunt adesea două lumi separate”.

Spre deosebire de reglementarea climatică, reglementarea internațională a biodiversității nu a reușit până acum să genereze suficientă voință politică și urgență socială în legătură cu riscurile grave asociate cu pierderea biodiversității la nivel mondial. Acum, când pandemia a adus în prim-plan consecințele acestor riscuri, ne întrebăm dacă reglementarea globală a biodiversității ar putea cunoaște un „moment Paris” de consens internațional și de angajament față de restaurarea naturii, în care natura să nu mai fie apreciată ca element estetic, ci ca fundament al sănătății umane și al unei acțiuni eficiente de combatere a schimbărilor climatice?

În cadrul summitului ONU, președintele Jinping a făcut apel la liderii mondiali să „susțină multilateralismul și să creeze sinergii pentru o reglementare globală în domeniul mediului”, subliniind: „cooperarea este calea cea mai bună de urmat”. Dar interesele naționale au ieșit în evidență în reacția privind Covid-19: actele de solidaritate internațională lipsesc. Dacă dovezile din ce în ce mai numeroase și impactul asupra sănătății umane al declinului biodiversității vor fi o motivație suficientă pentru comunitatea internațională în cooperare mai degrabă decât în concurență rămâne o întrebare deschisă.

[1] Jeff Tollefson. „Why deforestation and extinctions make pandemic more likely”. *Nature*. 7 august 2020. Disponibil (în limba engleză) la <<https://www.nature.com/articles/d41586-020-02341-1>>.

[2] Rory Gibb et al. „Zoonotic host diversity increases in human-dominated ecosystems”. *Nature*. 5 august 2020.

[3] Andrew Dobson et al. „Ecology and economics for pandemic prevention”. 24 iulie 2020. Vol. 369, Issue 6502, pp. 379-381. Disponibil (în limba engleză) la <<https://science.sciencemag.org/content/369/6502/379>>.

[4] Dobson et al. (2020).

[5] Agenția Europeană de Mediu (2020). *State of nature in the EU (Starea mediului în Europa 2020)*. Disponibil (în limba engleză) la <<https://bit.ly/2JfYp9F>>.

[6] DG Environment (2020). *Bringing nature back though LIFE*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene. Disponibil la <<https://bit.ly/31OEVpz>> .

[7] Serge Morand, Jean-François Guégan, Yann Laurans (2020). From One Health to Ecohealth, mapping the incomplete integration of human, animal and environmental health. IDDRI issue Brief N° 04/20. Disponibil (în limba engleză) la <<https://bit.ly/3oy82AE>>.

Clare Taylor este moderator și jurnalist specializat în energie durabilă și mediu.

GREEN EUROPEAN JOURNAL

Translation available in English, Albanian

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/radacinile-naturii-patogenui-si-politica-biodiversitatii/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.